

Ποίηση μετά τον Χάιντεγκερ

ΝΙΚΟΛΑΣ ΑΛ. ΣΕΒΑΣΤΑΚΗΣ, *Οι χειμώνες της μνήμης*, εκδόσεις Πανοπτικών, Θεσσαλονίκη, σελ. 93

Γυμνωμένοι πια από κάθε φαντασίωση σχετική με τη διϋποκειμενική δύναμη του συναισθήματος -πηγή διαυγούς δημιουργίας αλλά και ύπουλης εξουσίας, πρέπει να παραδεχθούμε- έχουμε την ευκαιρία να αναγνωρίσουμε το ποίημα ως μια διαδικασία αλήθειας. Αυτό σημαίνει πως θέτει επί τω έργω μιαν αναγωγή στις πρώτες αρχές του επικυρωμένου και θεσμοθετημένου τμήματος του υπάρχοντος με το οποίο καταγίνεται και άρα μιαν αναγωγή του στο εν γένει υπάρχον. Τότε πώς διακρίνεται το ποίημα από τη διαδικασία κάθε φαινομενολογικής έρευνας; Πώς απαλλάσσεται από το πρόταγμα για την αναγωγή όλων των φαινομένων στη βούληση ενός θεού; Και πώς απαλλάσσεται από το πρόταγμα για την αναγωγή όλων των φαινομένων στις πηγές του λόγου, του ασυνείδητου εαυτού, της εμπειρίας; Με τον ιδιάζοντα τρόπο που ανάγει τα φαινόμενα στις πηγές της διαχρονικής και ευρύτατης συλλογικής εμπειρίας, όπως έχει παγιωθεί στην γλώσσα. Αν οι φιλοσοφικές -και οι επιστημονικές, ασφαλώς- προτάσεις τίθενται ως επαληθεύσιμες περιγραφές των διαδικασιών που οδηγούν στις εμφανίσεις, οι ποιητικές προτάσεις δημιουργούν γλωσσικές οντότητες, οι οποίες περιγράφουν τις εμφανίσεις, έτσι ώστε να αναδυθούν οι διαδικασίες που κάνουν την εμφάνιση μιαν εμφάνιση για το υποκείμενο και το υποκείμενο ένα υποκείμενο για την εμφάνιση. Η διαδικασία αλήθειας που είναι το ποίημα αποφαινεται για την ιδιάζουσα σχέση της εμφάνισης με το υποκείμενο. Κατά κάποιον τρόπο, η ποιητική αλήθεια δεν διαφέρει στο ελάχιστο από τη φιλοσοφική και την επιστημονική. Διαφέρει μόνο κατά το αντικείμενο. Η φιλοσοφία αναζητά τις διαδικασίες που οδηγούν στις πνευματικές εμφανίσεις και η επιστήμη στις διαδικασίες που οδηγούν στις υλικές εμφανίσεις. Η ποίηση αναζητά τις διαδικασίες που κάνουν τις εμφανίσεις να παρουσιάζονται ως τέτοιες ή άλλες στο υποκείμενο, και συνεπώς στα υποκείμενα με τα οποία μοιράζεται το γεγονός της παρεύρεσης.

Οι ποιητικές προτάσεις περιγράφουν τις εμφανίσεις των αντικειμένων για το υποκείμενο -όχι απέναντι στο υποκείμενο- και είναι τόσο αληθείς όσο τα αντικείμενα και τα υποκείμενα, ακόμα και αν τα δεύτερα είναι κάθε φορά μοναδικά. Εξάλλου, εμφανίζουν τις διαδικασίες που κάνουν τα όντα, όντα για τα υποκείμενα και τα υποκείμενα, υποκείμενα για τα όντα. Οι διαδικασίες αυτές θα μπορούσαν να ξεκινούν από τη μελαγχολία για τον παραδαρμό της φυλλωσιάς ενός δέντρου στον άνεμο και να φτάνουν μέχρι τον παραδαρμό του υποκειμένου στις τρικυμίες της ζωής. Αλλά θα μπορούσαν επίσης να ξεκινούν από την θλίψη για την καταστροφή των δέντρων και να φτάνουν μέχρι την απελπισία του υποκειμένου σ' έναν κόσμο αδέκαστο. Οι ποιητικές προτάσεις αντικαθιστούν εμφανίσεις με άλλες εμφανίσεις, πλησιέστερες προς τη ριζική συνθήκη της πλήρους σε νοηματική απουσία συμπαρεύρεσης των όντων. Η δυνατότητα της αλήθειας τέτοιων προτάσεων προκαλεί ένα ιδιάζον συναίσθημα, που περιέχει την ικανοποίηση μπροστά στο ουσιαστικά αληθές, αρκετά από τα αισθήματα που μεταστοιχειώνει ο ποιητής και, τέλος, το αίσθημα μιας διαυγούς σφαιρικότητας, που γοητεύει το υποκείμενο και το μεταθέτει στον τόπο του ποιήματος, έτσι ώστε να αποδεχθεί την πραγματικότητά του ως αντίστοιχη

αρνητικότητα της παρεύρεσης. Το ιδιάζον συναίσθημα που δημιουργείται από μια ποιητική πρόταση μοιάζει περισσότερο με ό,τι ο William James ονόμασε αίσθημα της ορθολογικότητας. Στην πραγματικότητα, θεμελιώνεται σε έναν ανθρωπομορφισμό. Όλη η γλώσσα θεμελιώνεται στον ανθρωπομορφισμό, ακόμα και αν κανένας από τους όρους σύγκρισης των παρευρέσεων, που τροφοδοτούν τις ποιητικές προτάσεις, δεν είναι άνθρωπος. Το ανθρώπινο υποκείμενο υφίσταται πάντα ως αφέντης και δούλος της γλώσσας, εντός εκείνης της περίφημης χεγκελιανής διαλεκτικής. Άλλος δρόμος για τον ποιητικό λέγειν δεν υπάρχει μετά τη χαϊντεγκεριανή συνειδητότητα. Ο λυρισμός στοχάζεται την έκλειψη του συναισθήματος, η τραγικότητα την ανεπάρκεια της παρεύρεσης και η αφήγηση την απουσία του πραγματικού.

Σ' αυτόν τον χαϊντεγκεριανό χρόνο υπό αυτή τη χεγκελιανή συνθήκη, ο Νικόλας Αλ. Σεβαστάκης πέρασε 17 ολόκληρα χρόνια ασχολούμενος αποκλειστικά με τον φιλοσοφικό στοχασμό και τη διδασκαλία του. Τα δύο ποιητικά βιβλία του, με τα οποία εμφανίστηκε στους καταλόγους των εκδοτών, θα είχαν ξεχαστεί, αν οι πρόσφατοι *Χειμώνες της μνήμης* δεν ανέσυραν στην μνήμη, όσων τον γνώρισαν ως ποιητή, τη μετρημένη έκφραση και τη στοχαστικότητα του λόγου του.

Τα ποιήματα που περιλαμβάνει το βιβλίο θα μπορούσε κανείς να τα χαρακτηρίσει «αφρόντιστα», αχτένιστα, πρόχειρα ντυμένα με ό,τι βρήκαν βιαστικά πεταμένο στις καρέκλες μιας φιλοσοφικής κάμαρας, έξω από την οποία ο ήλιος λάμπει εκτυφλωτικά και ο κόσμος ανοίγεται ερεθιστικά σε κάθε είδος διερώτησης. Από λίγο κοντινότερα, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν κάπως εκτεταμένα χαϊκού (αν το ιαπωνικό αυτό ποίημα είναι ένα σχόλιο πάνω στον κόσμο και όχι ένα μικροαστικό γύμνασμα δεκαεπτά συλλαβών). Κάπου, κάποτε, το μάτι μου έπεσε σε μια ευρωπαϊκή εκδοχή του χαϊκού, της οποίας οι δημιουργοί το χαρακτήριζαν «μεταφυσικό», αναφερόμενοι στη φαινομενολογική αναγωγή ως μέθοδο ποιητικού σχολιασμού του κόσμου. Μόνο με αυτήν την εκδοχή θα μπορούσα να συγκρίνω τη γραφή του Σεβαστάκη. Ποιητικά ριζώματα όπως: «δενδρόβια λύπη» (σ. 7) «μοχθηρία των μπαλκονιών» (σ. 17) «αρχαία προσφυγιά» (σ. 47) κύφωση μηχανικών θεών» (σ. 58) «ασημένιο καύκαλο της θάλασσας» (σ. 64) σχεδόν απορρίπτουν την ανάγκη ενός πλαισίου, άλλου από τη λιγομίλητη αιχμηρότητά τους. Η «δενδρόβια λύπη» μας προσκαλεί σε μια σκοτεινότητα έτοιμη να εκραγεί, καταυγάζοντας το ίδιο το ρίζωμα της λύπης. Αλήθεια, ποιας σημασίας την προσαγόρευση ακούμε όταν ακούμε τη λέξη «λύπη»; Η λύπη μάς δίνεται ως βάθος, ως καταβύθιση στον χρόνο της απουσίας του ποθητού. Και μας δίνεται ως ο ευγενέστερος, ο πιο ανθρώπινος πόνος. Τι κοντινότερο στο πώς και τι της λύπης από τη μελαγχολία του ζώου που ζούσε κάποτε στα δέντρα και ήταν να είναι άνθρωπος; Μα αυτό είναι φιλοσοφία θα πει ο νομιμόφρων αναγνώστης, που αποδέχεται τις θεσπισμένες διακρίσεις μεταξύ των στοχαστικών πρακτικών. Καθόλου· είναι ποίηση, στον βαθμό που η αλήθεια του δεν ανεβαίνει στην σκηνή της φιλοσοφίας, προσπαθώντας να παράγει το πραγματικό από το λογικό ή το αντίστροφο. Το ποιητικό αυτό ρίζωμα -και τα τόσα άλλα που μας δίνουν οι *Χειμώνες της μνήμης*- είναι μια ποιητική ιδέα, αλλά συμβαίνει ως ποιητική αλήθεια. Δεν παράγει συναισθήματα από τη διαχείριση του υπάρχοντος, αλλά αναδύεται ως συναίσθημα για χάρη του υπάρχοντος, ενός υπάρχοντος που ίσταται απέναντί μας, αφηγούμενο την καταγωγή του και την καταγωγή μας ως υποκειμένων:

Ένας κάτασπρος βούρκος που τον είπαν λίμνη

κι όμως τον λάτρεψαν

αρχοντικοί ερωδιοί και κορμοράνοι της προϊστορίας

την παγερή επίπεδη γαλήνη αναταράζοντας

πλάσματα μιας δεντρόβιας λύπης

(«Κερκίνη», σελ. 7)

Γιώργος Μπλάνας, Εφημερίδα Αυγή, 18/07/2010